

Стожок Л.Г., канд. екон. наук, постдокторантка кафедри соціоекономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, просп. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна, email: stozhok@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1424-763X>, Web of Science Researcher ID: KBB-9731-2024

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ЇХНЯ ЗНАЧУЩІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Соціально-економічна стабільність розвитку країни є результатом ефективного функціонування державних інституцій. За період незалежності темпи розвитку України циклічно змінювалися під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Сьогодні виклики, породжені війною та її наслідками, знівеливали досягнення за напрямом подолання бідності, пригальмували цілі розвитку, породили необхідність перегляду етапів “довоєнних” соціальних реформ. Стаття спрямована на обґрунтування необхідності осучаснення принципів функціонування системи соціального страхування, а також висвітлення їхньої значущості в забезпеченні захисту доходів від зайнятості у випадку настання соціальних ризиків з урахуванням інклюзивності та невизначеності. Під час дослідження використано методи наукових узагальнень, порівнянь, структурно-логічного синтезу та системного аналізу. Актуальність дослідження зумовлюється встановленням тенденції реформування соціального страхування під впливом змін в економічному розвитку та посилення соціальних викликів у країні. Висвітлення авторського бачення змістовності поняття “соціальне страхування” дало можливість обґрунтувати, що соціальне страхування, слугуючи складовою системи соціального захисту, є політично важливим, оскільки є гарантом соціальної безпеки від мінливості життя. Аналіз динаміки реформування системи соціального страхування за період незалежності з урахуванням рекомендацій міжнародних інституцій підкреслює виконання державою соціальних зобов’язань як гаранта захисту соціальних прав. Підтверджено, що система соціального страхування повинна забезпечувати захист тих, які зробили прямий внесок у формування власного захисту, які через мобільність і неперервність відносин між поколіннями забезпечують стійкість системи у виконанні покладених зобов’язань. Наголошено, що для реалізації зазначеного необхідно, щоб принципи функціонування системи забезпечували як ефективність механізму, якість соціально-страхових програм, так і взаємозв’язок системи з іншими інституціями. Зазначено про необхідність доповнення принципів через нові виклики, які спричинили зміни в політиці зайнятості та захисту. Проаналізовано змістовність принципів з метою обґрунтування їхньої доцільності та важливості з урахуванням періоду невизначеності. Розширено розуміння важливості дослідження соціального страхування як наукової проблематики та значущості усвідомлення відповідальності інституцій і суб’єктів системи у формуванні гарантії соціальної безпеки в умовах невизначеності.

Ключові слова: соціальна держава, соціальний захист, соціальне страхування, принципи, ризики, невизначеність, людський капітал, соціальні права.

Stozhok L.G., PhD in Economics, postdoctoral fellow of Socioeconomics and Personnel Management Department, Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman, 54/1, Beresteyskyi Prospect, Kyiv, 03057, Ukraine, email: stozhok@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1424-763X>, Web of Science Researcher ID: KBB-9731-2024

© Стожок Л.Г., 2024

PRINCIPLES OF SOCIAL INSURANCE AND THEIR IMPORTANCE IN THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM

Social and economic stability in a country's development results from the effective functioning of its governmental institutions. Since gaining independence, Ukrainian development pace has fluctuated cyclically under the influence of both internal and external factors. The current challenges posed by the war and its consequences have undermined the achievements in poverty reduction, slowed down progress toward development goals, and necessitated a review of the stages of 'pre-war' social reforms. The article is aimed to substantiate the need to modernize the principles underlying the social insurance system and to highlight their importance in safeguarding employment income against social risks, particularly in the context of inclusiveness and uncertainty. The study employs methods such as scientific generalizations, comparisons, structural and logical synthesis, and system analysis. Its relevance lies in identifying trends in social insurance reform driven by changes in economic development and growing social challenges in the country. The author's perspective on the content of the concept of 'social insurance' underscores its political significance as a component of the social protection system, guaranteeing social security against life's uncertainties. An analysis of the dynamics of social insurance system reform since independence, taking into account international institutions recommendations, emphasizes the state's role as a guarantor of protection of social rights. The author confirms that the social insurance system should protect those who have directly contributed to the formation of their own protection. This protection, in turn, is sustained through mobility and continuity of relations between generations, ensuring the system's ability to fulfill its obligations. It is emphasized that to achieve this, the principles governing the system's functioning must ensure the effectiveness of its mechanism, the quality of its social insurance programs, and its integration with other institutions. The author highlights the need to supplement these principles in response to new challenges, which have driven changes in employment and protection policies. The analysis of these principles aims to substantiate their feasibility and significance in a period of uncertainty. This study has broadened the understanding of social insurance as a scientific issue, emphasizing the responsibility of institutions and participants of the system in ensuring social security during uncertain times.

Keywords: welfare state, social protection, social insurance, principles, risks, uncertainty, human capital, social rights.

Україна є соціальною державою, яка взяла на себе зобов'язання виконувати соціальні функції. Попри це, за період незалежності так і не було досягнуто бажаних результатів щодо подолання бідності та зменшення демографічної кризи. Частково це можна пояснити циклічністю соціальних реформ, вирішенням проблем за потреби, посиленням уваги до цих реформ під час передвиборчих кампаній. Крім того, соціальне страхування як спільне зусилля суспільства та інших суб'єктів щодо захисту від соціальних ризиків оцінюється переважно станом пенсійної системи, реформування якої розпочалося ще у 1998 р. й досі є незавершеним. Відповідно, закладений фундамент потребує оновлення, оскільки нові соціальні ризики, породжені війною, не були передбачені, і їх необхідно оцінити та врахувати. Поява нових суб'єктів ринку праці передбачає доповнення принципів функціонування системи, які були визначені у 1999 р., з урахуванням інклюзивності та рівності. На нашу думку, невизначеність у системі соціального захисту, сформована за період незалежності та посилена наслідками війни, породила необхідність посилення усвідомлення щодо значущості індиві-

дуальної соціальної відповідальності за формування захисту протягом життя, а також розуміння сутності соціального страхування як інструменту соціальної держави, яка є гарантом захисту соціальних прав. Саме тому соціально-економічна важливість принципів полягає у забезпеченні ефективного механізму захисту від чутливості до соціальної вразливості протягом життя.

Систематичний огляд літератури був проведений з метою узагальнення наявної інформації, і в ньому було виявлено, що дослідження цього питання є динамічно актуальним серед зарубіжних і вітчизняних науковців. Ще у 1960 р. Ф. Дікінсон вважав за потрібне дослідження принципів соціального забезпечення як страхування, яке повинно передбачати тривалість реалізації захисту в майбутньому, заздалегідь індивідуально формуючи його основу. Вчений акцентував на необхідності запровадження накопичувальної складової, але лише за наявності ефективної солідарної системи [1]. П. Сен у своїй роботі обґрунтовує, що накопичувальний принцип забезпечує накопичення капіталу, це сприяє покращенню матеріального становища на пенсії [2]. Т. Тамай підкреслює взаємозв'язок між поколіннями [3]. Водночас Ю. Хан та М. Стінчкомбе зазначають, що для забезпечення реалізації принципу справедливості необхідно, щоб попереднє покоління залишало за собою стабільний економічний розвиток для майбутнього [4]. Крім того, мобільність між поколіннями, на думку Е. Коттл Хант та Ф. Калієндо, володіє спроможністю страхувати ризик довічного заробітку та ризик довголіття [5].

А. Аتكінсон, розглядаючи динаміку функціонування системи соціального страхування, обґрунтовував, що реформування системи пов'язане з еволюцією в економіці та змінами на ринку праці [6]. А ефективність реформування системи, як підкреслюють М. Бугарін та Ю. Хазама, залежить від стабільності економічного розвитку, розміру отриманих доходів від зайнятості, рівня чутливості до вразливості [7]. На думку В. Фетчер, модель соціального страхування, яка передбачає преференції для перерозподілу, повинна мати ключовий принцип справедливості [8], містити забезпечення права на людську гідність у системі соціального захисту. Е. Бекер [9], К. Касла та М. Санднер наполягають на тому, щоб дотримуватися принципу справедливості, розглядаючи його як основу реалізації прав людини [10].

Важливість страхового принципу, на думку Дж. Класена [11] та Т. Совінськи [12], визначається взаємозалежністю внесків і розмірів гарантованих й отримуваних вигод за умови настання страхового випадку. В. Ріхтер зауважує, що це свідчить про ефективну реалізацію принципу зайнятості, який передбачає отримання куплених гарантій у системі соціального страхування незалежно від місця перебування. Проте для досягнення зазначеного необхідно зменшити напруженість між інтеграцією та субсидіарністю економічно активного та економічно неактивного населення [13], а також, як обґрунтовує С. Разаві, розширити охопленість шляхом включення в систему соціального страхування працівників всіх видів зайнятості [14].

Українські науковці також вважають, що зміни повинні формуватися з урахуванням викликів з посиленням відповідальності інституцій і суб'єктів. О. Москаленко та Д. Новіков вважають, що принцип солідарності необхідно розглядати у поєднанні з

принципом взаємної відповідальності держави та суспільства [15]. О. Коваль і Р. Власенко акцентують, що соціальна політика, орієнтована на відновлення людського капіталу, має ґрунтуватися на принципах гуманізму та соціальної справедливості, системності та комплексності, превентивності заходів, адресності, адаптивності, багатосуб'єктності [16]. Не менш важливим, як зазначають Л. Яценко та Р. Власенко, є створення ефективної системи управління соціальними ризиками, а також гнучкої системи безпекової взаємодії [17]. Крім того, Е. Лібанова та С. Романюк підкреслюють, що для реалізації цілей, які передбачають підвищення добробуту населення, важливим є принцип субсидіарності в удосконаленні системи полісуб'єктного управління та наявність соціальних відносин між суб'єктами [18]. Л. Черенько, досліджуючи взаємозв'язок рівня вразливості з рівнем якості програм соціального захисту, наголошує на важливості узгодженості між принципами функціонування системи [19], а В. Новіков акцентує на необхідності розгляду управління соціальними процесами як системи взаємопов'язаних заходів, де має бути налагоджений взаємозв'язок між соціальними захистом, забезпеченням та розвитком [20]. З огляду на сучасні виклики, породжені війною, дослідники соціальної проблематики Г. Лопушняк та І. Верховод вважають необхідним посилення принципу соціальної відповідальності під час визначення основних напрямів соціальної політики на всіх її рівнях [21] та модернізацію моделі державної підтримки вразливих верств населення [22].

Багатогранність соціальних питань не викликає сумніву щодо їхньої актуальності. Проте аналіз наукових праць дав можливість виявити масштабність досліджень функціонування системи соціального захисту на відміну від соціального страхування, яке розглядається у поєднанні із соціальним забезпеченням, а не як окрема функціонуюча складова системи соціального захисту. Крім того, попри посилення соціальної нерівності та соціальної вразливості, у програмах відновлення країни питання розвитку людського капіталу та захисту прав людини, на нашу думку, не мають достатньої актуальності. Відповідно, враховуючи нові виклики, постає необхідність усвідомлення необхідності осучаснення принципів функціонування соціального страхування в інклюзивному просторі відновлення країни шляхом доповнення вже наявних.

Таким чином, **метою статті** є обґрунтування необхідності осучаснення принципів функціонування системи соціального страхування, а також висвітлення їхньої значущості у забезпеченні захисту доходів від зайнятості у випадку настання соціальних ризиків з урахуванням інклюзивності та невизначеності. Відповідно, головними завданнями дослідження є висвітлення змістовності поняття “соціальне страхування”, аналіз динаміки реформування системи соціального страхування за період незалежності, характеристика головних принципів функціонування системи, обґрунтування важливості їх доповнення з урахуванням нових викликів функціонування системи соціального страхування в умовах невизначеності.

В Україні, згідно із законодавством, захист працездатного населення від соціальних ризиків і непередбачуваних обставин протягом життя здійснюється шляхом участі в системі обов'язкового соціального страхування, що є найважливішою складовою системи соціального захисту та недержавного пенсійного забезпечення. На жаль,

останнє, яке функціонує в країні з 1999 р., не є актуальним і має низьку охопленість. Аналіз стану функціонування соціального страхування (рис. 1) дав можливість сформувати авторське бачення її змістовності як процесу, механізму, інструменту та угоди з урахуванням цілей і ролей суб'єктів системи. Основою в зазначених площинах є ефективність захисту доходів від зайнятості з метою забезпечення можливості реалізації соціальних прав працюючого населення.

З огляду на обов'язковість для всіх працюючих осіб працездатного віку, соціальне страхування є інструментом політики розподілу соціального ризику на основі зайнятості протягом періоду трудової діяльності. Це, з нашої точки зору, підтверджує функціонування механізму стимулювання до праці шляхом реалізації страхового принципу з метою недопущення соціальної нерівності в доходах за настання соціального ризику. З урахуванням принципу солідарності обов'язкове соціальне страхування (солідарну складову) можна розглядати як “угоду” між працездатним і непрацездатним поколіннями, яка передбачає страхові виплати для осіб, які втратили працездатність, тимчасово припинили трудову діяльність або завершили її, завдяки сплаті єдиного соціального внеску зайнятими та самозайнятими особами. Досліджуючи соціальне страхування як механізм, необхідно зазначити, що воно становить собою систему відносин між суб'єктами та інституціями з метою забезпечення захисту працюючого населення від чутливості до соціальної вразливості за настання соціальних ризиків протягом життя. На нашу думку, не менш важливим є характеристика соціального страхування як процесу, за допомогою якого соціально-страхові програми забезпечують захист прав людей від втрати доходів за умови настання страхового випадку, який визнаний на законодавчому рівні. Тривалість процесу захисту відповідає тривалості життя, а захист у короткостроковій перспективі гарантує підтримку економічної незалежності, у довгостроковій – забезпечує фінансові можливості протягом життя¹.

Соціальне страхування можна розглядати також як програму пільг, де під пільгами варто розуміти законодавчо встановлену перевагу, яка надається застрахованим особам за умови настання страхового випадку. Проте необхідно акцентувати на тому, що ці пільги через зайнятість зароблені протягом життя, крім того, вони “куплені” шляхом сплати єдиного соціального внеску. Це свідчить про наявність у системі соціального страхування механізму, підґрунтям функціонування якого є укладання суспільного договору з метою забезпечення можливостей верховенства права, де гарантом є держава. Як зазначає Т. Гоббс, населення у такій ситуації відмовляється від права на владу, передаючи його державі (і таким чином укладаючи суспільний договір), в обмін на забезпечення захисту життя, свободи та свого добробуту від невизначеності, непередбачуваності протягом життя [23, Ch XI, XIV, XV]. Крім того, держава як гарант повинна здійснювати низку обов'язків: поважати права людей на соціальне забезпечення, утримуючись від втручання у процес, але надаючи всі можливості для їхньої реалізації, захищати права та виконувати покладені на неї зобов'язання, забез-

¹ Longley R. What Is Social Insurance? Definition and Examples. *ThoughtCo*. 26.01.2022. URL: <https://www.thoughtco.com/social-insurance-definition-and-examples-5214541>

печуючи цим можливість для всього населення користуватися послугами системи соціального захисту². Останнє свідчить про те, що присутність держави в системі соціального страхування є обов'язковою, оскільки не всі особи за станом здоров'я мають можливість бути застрахованими в системі соціального страхування і, відповідно, не зможуть сплачувати внески. Крім того, має місце і неусвідомлення (ігнорування) працездатними особами значущості формування захисту заздалегідь. Підтверджується зазначене й посиленням настання ризику передчасного припинення трудової діяльності, а також її переривання на невизначений строк. Як зазначав соціальний економіст В. Беверідж, головним завданням держави добробуту щодо зменшення соціальної нерівності є охоплення соціальним страхуванням населення від "колиски до могили" шляхом зайнятості і, відповідно, сплати внесків, що забезпечує гарантію доходу та участь у формуванні рівня та якості життя³. Соціальне страхування дійсно є однією із складових політики соціального прогресу, оскільки ефективна система соціального страхування знижує чутливість до соціальної вразливості, мінімізуючи ризик соціальної нерівності та бідності протягом життя. Сьогодні в країні вразливим є все населення, але розподіл рівня чутливості до соціальних ризиків є нерівномірним і залежить від рівня та якості життя кожного індивіда.

Таким чином, соціальне страхування як механізм забезпечення соціально-економічної безпеки індивіда є важливим інструментом у запобіганні економічній залежності шляхом забезпечення часткового заміщення трудового доходу під час припинення трудової діяльності, що є страхуванням втрати доходу від зайнятості без передбачення його зростання. Водночас ефективність захисту залежить від рівня отриманої заробітної плати, з якої сплачуються внески, а також від якості соціально-страхових програм. З огляду на перерозподільчу функцію, яка характеризується перерозподілом доходу за фактом настання страхового випадку, а також в часі (пенсія), то наявна залежність і від економічного стану в країні⁴.

Оскільки соціальне забезпечення є соціально-економічним стабілізатором, то соціальне страхування можна розглядати як інвестиції в людей, які сприяють адаптації у період зменшення доходів, а також як інструмент підвищення стійкості людей, запобігання бідності, нерівності, незахищеності та соціального відчуження шляхом систематичного реагування на ризики⁵.

² Introduction to the right to social security. *Social Protection and Human Rights*. 13.07.2015. URL: <https://socialprotection-humanrights.org/introduction-to-the-right-to-social-security/>

³ Beveridge W. Social insurance and allied services: report. 1942. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275849/mode/2up?view=theater>

⁴ Ball R.M. The role of social insurance in preventing economic dependency. *The Second National Conference on the Churches and Social Welfare*. 24.10.1961. Cleveland, Ohio. URL: <https://www.ssa.gov/history/churches.html>

⁵ Social Protection Floors Recommendation, 2012. No. 202. Information System on International Labour Standards. International Labour Organization. 2012. URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524

Система перерозподіляє дохід “по вертикалі”, утримуючи непрацездатне населення працюючими працездатними особами, підвищує цінність праці, але діюча система не забезпечує належний рівень купівельної спроможності протягом життя, що лише сприяє підвищенню чутливості до соціальної вразливості. Соціально-економічний розвиток країни в період незалежності формувалася під впливом різних факторів, зокрема, Помаранчевої революції, Революції Гідності, президентських, парламентських і місцевих виборів, вторгнення Росії на територію України (2014 р.), пандемії COVID-19, повномасштабної війни Росії проти України (2022 р.), які спричинили соціально-економічну поляризацію. Відповідно, одним з інструментів зменшення соціальної нерівності стало зростання соціальної спрямованості в реформах на початку ХХІ ст., яке за період незалежності було змінним. На нашу думку, циклічності сприяли сповільнена інтеграція урядових ініціатив у площині соціальних питань, а також відсутність узгодженості між секторами соціальної політики, адміністративними рівнями, на яких реалізовувалася політика, та неналежне функціонування державних інституцій. Результатом реформ у системі соціального страхування (рис. 1) є не лише наявність змін у розумінні соціального страхування, але й у механізмі функціонування самої системи як захисту реалізації соціальних прав працюючого населення протягом життя, відходячи від узагальнення до конкретики з посиленням адресності.

Згідно з рисунком 1, зміни в системі соціального страхування розпочалися з прийняття Закону України у 1998 р., який надалі став законодавчою основою функціонування кожного виду соціального страхування та відповідних соціальних фондів. Крім того, соціальне страхування з 1998 р. стало загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, містячи 5 видів соціального страхування. У 1999 р. Законом України “Про обов'язкове державне соціальне страхування” було внесено зміни, відповідно до яких основними видами соціального страхування було визначено страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання і медичне страхування, виплати за якими здійснюються новоствореним Фондом соціального страхування України, а за пенсійними програмами – Пенсійним фондом України.

Необхідно підкреслити, що змістовність поняття “соціальне страхування” за період незалежності також змінювалася. Так, згідно із Законом України 1998 р., “це система прав обов'язків, гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення” у разі настання страхових випадків, визначених законом. А згідно із Законом України 1999 р., продубльовано і в Законі України 2022 р., “це система прав обов'язків, гарантій, яка передбачає страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, а також з Державного бюджету та інших джерел”. З 1 січня 2023 р. через приєднання Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду України функції виплат та надання соціальних послуг у системі соціального страхування були покладені на Пенсійний фонд України, на відміну від чинного Закону України 1998 р., в якому за-

значено, що для кожного самостійного виду соціального страхування утворюється відповідний фонд соціального страхування (за винятком соціального медичного страхування, яке і досі не запроваджене).

Види соціального страхування	Соціальне страхування		Загальнообов'язкове державне соціальне страхування				
	1991 р. [1, 2]	1993 р. [3, 4]	1998 р. [5]	1999 р. [6]	2000 р. [7]	2003 р. [8, 9]	2023 р. [10]
У зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, по вагітності та пологах, при народженні дитини, на поховання							
Пенсійне забезпечення							
На випадок безробіття							
Медичне страхування							
Від нещасного випадку на виробництві							
Пенсійне страхування							
У зв'язку з тимчасовою втратою працездатності							
Від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності							
Недержавне пенсійне забезпечення							

Система недержавного пенсійного забезпечення

Рис. 1. Етапи реформування системи соціального страхування

Джерело: складено автором за: Постанова Ради Міністрів Української РСР і Ради Федерації незалежних профспілок України “Про управління соціальним страхуванням в Українській РСР” від 11.02.1991 р. № 25. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/25-91-%D0%BF>; Закон України “Про пенсійне забезпечення” від 05.11.1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed19911105#Text>; Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення Пенсійного фонду України” від 28.01.1992 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-92-п#Text>; Постанова Верховної Ради України “Про проект Концепції соціального забезпечення населення України” від 21.12.1993 р. № 3758-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3758-12>; Закон України “Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр#Text>; Закон України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. Ст. 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>; Закон України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 02.03.2000 р. № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>; Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/ed20030709/sp:wide#Text>; Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>; Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” та Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 21.09.2022 р. № 2620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#Text>

Головними аргументами ініціаторів цього рішення є скорочення адміністративних витрат, посилення контролю за цільовим використанням коштів, цифровізація процесів у системі соціального страхування. Безумовно, зміни мають місце, але при цьому втрачаються основи соціального страхування, в яких закладене функціонування самостійних видів соціального страхування, що передбачають захист від настання відповідного соціального ризику. Не менш важливими є людські ресурси, які вивільняються і потребують нового залучення на ринок праці. Розпочаті реформи в державному управлінні (з 2017 р.), системі охорони здоров'я (з 2016 р.), соціального страхування негативно вплинули на управління людськими ресурсами. Так, за даними Державної служби зайнятості, у системі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги протягом 2018–2019 рр. було вивільнено 105,2 тис. осіб, а у сфері державного управління, оборони та обов'язкового соціального страхування – 143,6 тис. осіб. Наприкінці першого півріччя 2024 р. чисельність зареєстрованих безробітних, які раніше працювали в зазначених сферах, становила 4293 особи та 15 416 осіб відповідно⁶.

Попри зазначені реформи (рис. 1), за функціональними складовими соціальне страхування залишилося незмінним – зокрема, соціально відповідальним, оскільки передбачає виплати застрахованим особам за настання соціальних ризиків, які не підвладні і не залежать від них. Зазначимо, що страхові виплати за соціально-страховими програмами є автоматичними стабілізаторами, які дають можливість застрахованим особам зберегти купівельну спроможність і бути конкурентоздатними під час настання соціальних ризиків. Водночас соціальне страхування, як і будь-яке страхування, гарантує захист, але не повертає до попереднього фінансового стану і не зберігає його, а з огляду на період часу має місце і зниження рівня життя.

Дослідження динаміки реформ у сфері соціального страхування свідчить про практичну значущість міжнародних документів у площині формування національних законодавчо-нормативних документів (рис. 1), програм, які закладають основи функціонування як універсальних, так і накопичувальних схем соціального страхування, що забезпечують захист населення від непередбачуваних обставин. Інструментом та орієнтиром створення системи соціального забезпечення є Конвенція № 102, яка характеризує дев'ять складових системи соціального забезпечення: допомогу по безробіттю, у випадку трудового каліцтва та професійного захворювання, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника, по старості, по вагітності та пологах, у зв'язку з хворобою, родинну допомогу, медичне обслуговування, а також містить принципи, якими необхідно керуватися при впровадженні системи соціального захисту прав населення⁷. А соціальне забезпечення як права людини закріплене в Загальній декларації прав

⁶ Статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat/statfile>

⁷ Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952, No. 102. Information System on International Labour Standards. *International Labour Organization*. 1952. URL: https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102

людини статтями 22 та 25⁸. Крім зазначених міжнародних документів враховуються також пропозиції та завдання програм сталого розвитку, цілей тисячоліття та подолання бідності, до яких Україна доєдналась і, відповідно, здійснює їхню реалізацію.

Підґрунтям функціонування системи соціального страхування є принципи, які, на нашу думку, за змістом передбачають “життєздатність” соціально-страхових програм. Відповідно до словника української мови, принцип – це “основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії”⁹. Згідно з правовою основою, принцип у системі соціального страхування характеризує зміст соціальних прав людей на соціальний захист від настання соціальних ризиків протягом життя. Ці принципи були закладені ще у 1998 р. основами законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування і доповнені у 1999 р. Законом України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування”, а в законі 2022 р. вони є незмінними (табл. 1).

Здійснений аналіз нових соціальних ризиків та їхній вплив на населення дав можливість обґрунтувати авторське бачення значущості таких принципів, як солідарність та субсидування, обов’язковість та добровільність, рівність прав, особиста відповідальність і заінтересованість, принципи страхового та накопичувального, принципи соціальної інклюзії, значущості та справедливості з метою забезпечення спроможності системи соціального страхування виконувати покладені завдання.

Першочерговим у функціонуванні системи соціального страхування є його універсальність, що передбачає охопленість працездатного населення з метою забезпечення реалізації соціальних прав. А це в поєднанні з обов’язковістю та добровільністю участі в системі посилює індивідуальну відповідальність за формування захисту від мінливості життя. На відміну від системи соціального забезпечення, універсальність у системі соціального страхування характеризується тим, що соціальні виплати та надання соціальних послуг залежать від доходів (заробітної плати) застрахованих осіб і від тривалості сплати внеску. Відповідно, головним завданням соціального страхування є гарантія збереження доходу від зайнятості у випадку настання соціального ризику, що є основою захисту від соціальної нерівності та бідності. Проте варто не забувати, що соціальне страхування – це не механізм забезпечення рівності між бідними та багатими. Рівень захисту в системі соціального страхування формує розмір фактично отриманого застрахованою особою доходу (заробітної плати) як основи сплати соціального внеску, а також індивідуальну свідомість кожного щодо форм захисту від майбутніх непередбачуваних ризиків. Крім того, необхідно пам’ятати, що ефективний рівень захисту потребує участі і в накопичувальній складовій соціального страхування, що створює належну фінансову спроможність після виходу на пенсію. Має місце і той факт, що “багаті” мають більше користі від системи соціального страхування, ніж “бідні”, що потребує глибшого дослідження і обґрунтування.

⁸ European Convention on Human Rights. 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG

⁹ Принцип. Словник української мови. URL: <https://slova.com.ua/word/принцип>

Таблиця 1

Принципи соціального страхування

Рівень формування	Назва
Міжнародні документи ¹⁰	Гарантія встановленої допомоги
	Участь працівників і роботодавців в органах управління програмами
	Загальна відповідальність держави за дотримання порядку виплати допомоги та належне управління органами соціального забезпечення
	Колективне фінансування допомоги завдяки страховим внескам і податкам
Українське законодавство (рис. 1)	Визначення умов і порядку здійснення страхування
	Обов'язковості та можливості добровільності страхування осіб
	Державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав
	Обов'язковості фінансування витрат при настанні страхового випадку
	Формування та використання коштів на засадах солідарності та субсидування
	Диференціації розміру виплати допомоги залежно від страхового стажу
	Економічної заінтересованості суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці
	Цільового використання коштів соціального страхування
	Відповідальності роботодавців і страховика за реалізацію права застрахованої особи на страхові виплати та соціальні послуги
Пропозиції автора	Універсальності
	Обов'язкової участі
	Добровільної участі
	Солідарності
	Субсидіарності
	Соціальної справедливості
	Перерозподільчий
	Страховий і накопичувальний
	Соціальної інклюзії та рівності
	Інтеграції та адаптованості

Джерело: складено автором.

Аналіз змісту соціального страхування дає можливість акцентувати на наявності в системі соціального страхування солідарності, що передбачає об'єднання ризиків шляхом поєднання прав, які передбачають захист від наслідків їх настання, а також обов'язків, які характеризуються сплатою внесків і не залежать від доходів застрахованих осіб [24]. На нашу думку, солідарність можна розглядати як право і як принцип, основою яких є зобов'язання та відповідальність щодо їх виконання. Це свідчить про те, що солідарність у системах соціального захисту та соціального страхування є основою реалізації соціальних прав, які були визначені Європейською соціальною хартією¹¹ з метою мінімізації соціальної нерівності, підвищення життєвого рівня та доб-

¹⁰ Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952, No. 102; European Convention on Human Rights.

¹¹ European Social Charter. European Treaty Series. No. 35. Turin, 1961. URL: <https://rm.coe.int/168006b642>

робу населення. Відповідно, на державу покладається роль регулятора соціально-страхових програм у системі соціального страхування та гаранта забезпечення пропорційного балансу між індивідуальними внесками й адресними виплатами в межах цих програм за настання страхового випадку. Таким чином, створюється відчуття власності та спільної відповідальності між суб'єктами відносин у системі соціального страхування за формування добробуту та його захист. Солідарність як основа громадянської відповідальності пов'язує особистість з колективом і родиною, а також ставить індивідуальне благополуччя у залежність від благополуччя інших членів суспільства [10].

Солідарність як соціальна згуртованість між індивідами передбачає утримання працездатними працюючими особами непрацездатне населення, засвідчує рівність прав застрахованих осіб за настання страхового випадку, а також відтворює взаємозв'язок між поколіннями. Страхові виплати за соціально-страховими програмами не залежать від розміру сплаченого внеску і, відповідно, протягом життя можуть і не мати місця за відсутності настання страхового випадку (крім пенсійних виплат, де ймовірність охоплення ризиком є найбільшою). Крім того, ефективність солідарності буде очевидно лише у випадку, коли чисельність першої категорії (працюючих застрахованих осіб) переважатиме другу (непрацездатними особами). А основу ефективності реалізації принципу солідарності однозначно формують реформи (рис. 1), підґрунтям яких є необхідність забезпечення сталості соціально-економічного розвитку, а також взяті зобов'язання перед міжнародними інституціями.

Не менш важливим є дотримання принципу субсидіарності, що характеризується незалежністю між рівнями влади та інституціями та визначається цілями. Відповідно, це свідчить про децентралізацію за участі держави як гаранта захисту працездатного населення від соціальної вразливості протягом життя. Проте державі тут відводиться другорядна роль на відміну від посилення відповідальності на нижчих рівнях відповідальності, де центральне місце належить працездатній особі. Певною мірою субсидіарність – це принцип обмеження влади, який не має нормативного підґрунтя та вказує лише на тенденцію, що передбачає втручання через виконання обов'язків¹². З огляду на те, що соціальне страхування – це система неперервних відносин, то належне її функціонування та конкурентоспроможність залежать від рівня відповідальності кожного суб'єкта системи. У цьому контексті під відповідальністю варто розуміти зобов'язання за належне виконання поставлених завдань і дій. Крім того, необхідною основою функціонування неперервності відносин є дотримання політики доброчесності, яка, на нашу думку, становить сукупність моральних цінностей, які формують поведінку учасників процесу, що забезпечує функціонування соціального страхування в інституційній системі соціального захисту населення. Чим вищим є рівень індивідуальної відповідальності з дотриманням політики доброчесності, тим нижчою буде чутливість до соціальної вразливості та більшим відчуття соціальної справедливості.

¹² Definition and limits of the principle of subsidiarity. Local and regional authorities in Europe, No. 55. URL: <https://docslib.org/doc/3674843/definition-and-limits-of-the-principle-of-subsidiarity>

Основою реалізації принципу соціальної справедливості є розподіл ризику втрати доходів від зайнятості через настання соціальних ризиків, що передбачає компенсацію застрахованим особам у системі соціального страхування втраченого доходу. Попри те, що соціальне страхування є частиною гідної праці, яка забезпечує дохід, воно не може її замінити або повністю її компенсувати [25].

Під час формування системи захисту важливим фактором є розмір отриманого доходу, від якого залежить рівень чутливості до непередбачуваних обставин, породжених настанням соціальних ризиків. Більші доходи забезпечують більшу стійкість за настання страхового випадку, а соціальна нерівність у доходах може мати місце протягом життя. Крім того, несправедливість загострюється низьким коефіцієнтом заміщення заробітку після виходу на пенсію. На нашу думку, справедливість у системі соціального страхування можна розглядати двояко. З одного боку, держава, виступаючи гарантом захисту доходів від зайнятості від мінливості, зменшує соціальну нерівність. З іншого боку, рівень доходу працюючої особи, за який було “куплено захист”, не впливає на якість соціально-страхових програм, а тривалість наслідків соціального ризику лише зменшує купівельну спроможність і знижує рівень життя застрахованої особи. Соціальне страхування передбачає захист переважно у майбутньому. Найбільш імовірним є настання ризику тимчасової втрати працездатності у зв’язку із народженням дитини та досягнення пенсійного віку. За настання ризику материнства передбачаються “допологові” та “післяпологові” (при наявності офіційного працевлаштування) зарахування страхового стажу, фіксована одноразова виплата та допомога на дитину до трьох років. Навряд чи виплати на дитину можуть розглядатись як забезпечення компенсації втраченого заробітку, оскільки відсутній розмір виплат застрахованій особі – жінці, яка тимчасово не працює та не отримує доходів. Пенсійні виплати в солідарній системі мають низький коефіцієнт заміщення, оскільки їхнє формування залежить від тривалості страхового стажу, протягом якого сплачувався внесок, розмір якого залежить від доходів від зайнятості. Отже, в обох випадках виплати не залежать від розміру фактично сплачених внесків. А низький рівень заробітної плати та соціальної мобільності, відсутність заощаджень є підґрунтям соціальної вразливості в більшості населення пенсійного віку та родин з дітьми. Проте оцінювання справедливості є індивідуальним і залежить від рівня добробуту кожної особи [8], який, на нашу думку, повинен забезпечувати зростаючу стабільність у часі, а також від усвідомлення важливості належної реалізації своїх прав.

Згідно із законодавством, основою функціонування системи соціального страхування є страховий принцип. Проте цей принцип не виконується належним чином (окрім недержавного пенсійного забезпечення), оскільки здебільшого має адміністративно-розподільний характер, що відображає неперервність механізму підтримки шляхом перерозподілу коштів від працюючих до безробітних, від працездатних до непрацездатних, від здорових до хворих осіб, застрахованих у системі обов’язкового соціального страхування. Період трудової діяльності застрахованої особи впливає лише кількісно і не забезпечує якість виплат за соціально-страховими програмами: працююче населення, сплачуючи внески, завчасно “купує” гарантію на захист. Внесок визначає

вид соціального страхування та пенсії, формує фінансову незалежність застрахованих осіб від соціальних ризиків, а також забезпечує фінансову спроможність фондів системи соціального страхування (наразі Пенсійного фонду України). Проте вартість гарантії якісно не відповідає відшкодуванню за настання страхового випадку.

Відповідно до аналізу накопичувальної складової системи соціального страхування, вона має місце лише завдяки функціонуванню недержавного пенсійного забезпечення, яке попри те, що функціонує з 1998 р., не користується достатнім попитом серед працюючого населення. Незважаючи на пенсійну реформу, яка бере початок з 1998 р., обов'язкова накопичувальна складова і досі не запроваджена через відсутність підґрунтя, зокрема законодавчих основ. Пенсійна система в країні передбачає сплату внеску, що надає можливість за настання відповідного ризику (пенсійного віку, повністю або часткової втрати працездатності, втрати годувальника) отримати розрахункові пенсійні виплати лише протягом життєвого періоду (крім втрати годувальника). Таким чином, працюючі особи працездатного віку “купують” у держави гарантію на захист, забезпечуючи через участь у системі соціального страхування собі гідність, комфорт і благополуччя у майбутньому. Проте через відсутність накопичувальної складової не для всіх осіб ці відносини є вигідними, особливо враховуючи низький коефіцієнт заміщення [12].

Не заперечуючи, що отримання вигоди для застрахованих можна розглядати як один з критеріїв оцінювання якості виплат за соціально-страховими програмами, які визначають розмір корисності, нагадаємо, що принцип адекватності та передбачуваності вигід характеризує гарантію захисту за настання страхового випадку. Основою реалізації цього принципу є обізнаність переваг для суб'єктів системи соціального страхування, а ефективність реалізації визначається рівнем та якістю захисту, що формуються індивідуальною участю й усвідомленням відповідальності кожним суб'єктом щодо виконання їх обов'язків.

Як вже було зазначено, підґрунтям реформування системи соціального страхування є виклики, породжені ризиками розвитку суспільства. Не є винятком і поява нових форм зайнятості, а також нових суб'єктів ринку праці: вимушено переміщених осіб, учасників бойових дій, ветеранів війни, ветеранів війни з інвалідністю, осіб, які здійснюють догляд за особами, які його потребують. Здебільшого це особи працездатного віку, які є неактивною робочою силою на невизначений проміжок часу і які потребують не лише лікування, підтримки, реабілітації, але й спеціальних умов працевлаштування з урахуванням індивідуальних можливостей. Це зумовлює необхідність дотримання принципу соціальної інклюзії та рівності. Настання ризику передчасного припинення трудової діяльності породжує ймовірність переходу в статус “утриманця”, що передбачає підтримку та виплати за програмами для соціально-вразливих верств населення. У таких умовах працевлаштування для багатьох осіб працездатного віку може стати лише правом, медичні послуги, які є безоплатними, не забезпечуватимуть потреби, а інші (недержавні) форми захисту не відповідатимуть платоспроможності отримувача послуг. Це потребує змін у системі соціального захисту, оскільки за наявності рівності прав можлива відсутня узгодженість між цілями забезпечення рівності в

доступі, якості та захисті від соціальних ризиків. Це є доказом того, що рівність необхідно розглядати у тісному зв'язку з результатами та можливостями. Основою формальної рівності тут є прийняття законів, дії інституцій, а моральної рівності – результати та наслідки зазначеного¹³. Адже особи, які працюють у неформальному секторі та належать до самозайнятих без індивідуальної участі, не є застрахованими і, відповідно, не мають гарантії захисту за соціально-страховими програмами соціального страхування. У досягненні рівності важливим є моральний ризик, який не є “податковим викривленням”, оскільки мінімізувати його можливо лише шляхом дотримання політики доброчесності та усвідомлення кожним важливості участі в системі соціального страхування. А питання стосовно заходів стимулювання повинно ставитись індивідуально, адже в період невизначеності настання ризиків не можна передбачити та оцінити їх.

З метою забезпечення гарантії захисту доходів від зайнятості соціальне страхування необхідно розглядати у взаємодії з політикою зайнятості з урахуванням викликів. Через те, що зміна статусу внаслідок передчасного припинення трудової діяльності передбачає не лише перехід з економічно активного населення до складу економічно неактивного, розширення соціально-страхових програм захисту, але й залучення інклюзивних підходів під час реалізації принципу інтеграції. Для досягнення зазначеного необхідно, щоб можливості забезпечення доходів, зокрема і на старість, отримання належного медичного обслуговування, соціальної допомоги формували не перервність у системі захисту соціальних прав. Крім того, цифровізація внесла корективи, створивши нові форми зайнятості, що потребують видозмінення принципу зайнятості з метою забезпечення всеохоплення системою соціального страхування та соціальної справедливості.

Ефективність системи соціального страхування залежить і від гнучкості, мобільності та адаптованості. Реалізація принципу адаптованості – це потенціал спроможності системи мінімізувати чутливість до неадекватних дій і змін; це, відповідно, породжує виклики системи за умов настання соціальних ризиків. Адаптованість – це не пристосування, яке лише збільшує масштаб і площину проблем у часі, тобто адаптованість системи соціального страхування як інституції соціального захисту матиме місце лише у разі трансформації системи, а також ефективних змін у політиці зайнятості та освіти.

Висновки. Отже, зміст соціального страхування визначається принципами функціонування системи соціального страхування. А участь у системі соціального страхування забезпечує гарантію захисту доходів від зайнятості від мінливості протягом життя. Сформовані як міжнародними, так і вітчизняними інституціями принципи є актуальними, проте виклики часу вимагають їхнього доповнення. Крім того, ефективність захисту потребує забезпечення не лише соціальної, але й інклюзивної, справедливої та стабільної системи соціального страхування, головним завданням якої є запобігання та зменшення бідності протягом життєвого циклу. Це демонструє залежність

¹³ UN Women Annual Report, 2015–2016. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3926960?v=pdf>

функціонування системи соціального страхування як гаранта захисту працюючого населення через втрату доходу (від зайнятості) від економічного становища в країні, а рівня економічного розвитку – від ефективності соціального страхування. З огляду на наслідки війни, уряд країни з метою мінімізації ризику “перевантаження” системи соціального захисту повинен забезпечити насамперед функціонування економічної системи, що дасть можливість отримувати гідний рівень доходів від зайнятості і, відповідно, цим забезпечить платоспроможність системи соціального страхування. Інакше політика економії Уряду лише посилить проблему соціальної нерівності, яка сформувалася за період незалежності, та з часом загострюватиметься через поглиблення неспроможності “бідного” населення вийти із статусу бідних. Головним завданням є не створення умов для пристосування (виживання), а забезпечення умов (зокрема шляхом стимулювання), за яких кожен має можливість отримувати дохід від зайнятості і, відповідно, покращувати власний добробут і формувати гідний рівень та якість життя. Без належного функціонування накопичувального принципу система соціального страхування є неефективною у зменшенні соціальної нерівності та в подоланні бідності протягом життя. Крім того, з урахуванням появи нових суб’єктів ринку праці, які передчасно припинили трудову діяльність на невизначений проміжок часу, вкрай необхідним є враховувати принцип соціальної інклюзії з метою забезпечення реалізації соціальних прав з дотриманням принципу соціальної справедливості, орієнтуючись на економіку догляду. Це свідчить про необхідність неперервності у взаємозв’язку між принципами, оскільки неналежне функціонування одного не забезпечує ефективності функціонування системи соціального страхування загалом.

Це посилює актуальність подальшого дослідження спроможності системи соціального страхування через наявність прогалин у взаємодії між поколіннями та швидке старіння працездатного населення (не за віком). Крім того, потребує аналізу ефективність заходів адаптивності в реалізації принципу соціальної інтеграції з метою підвищення рівня охопленості, а також оцінювання функціонування системи соціального страхування в умовах економічної безбар’єрності.

Список використаних джерел

1. Dickinson F.G. The Social Security Principle. *The Journal of Insurance*. 1960. Vol. 27 (4). P. 1–13. <https://doi.org/10.2307/250288>
2. Sen P. Social security reform and welfare in a two sector model. *The Japanese Economic Review*. 2023. Vol. 74. P. 233–249. <https://doi.org/10.1007/s42973-021-00105-8>
3. Tamai T. Social security, economic growth, and social welfare in an overlapping generation model with idiosyncratic TFP shock and heterogeneous workers. *Journal of Population Economics*. 2023. Vol. 36. P. 1829–1862. <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00934-w>
4. Khan U., Stinchcombe M.B. Intergenerational equity and sustainability: a large population approach. *Social Choice and Welfare*. 2023. <https://doi.org/10.1007/s00355-023-01450-w>
5. Cottle Hunt E., Caliendo F.N. Social security and risk sharing: the role of economic mobility across generations. *International Tax and Public Finance*. 2023. Vol. 30. P. 1374–1407. <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09761-x>

6. Atkinson A.B. Social Insurance: The Fifteenth Annual Lecture of the Geneva Association. *The Geneva Papers on Risk and Insurance Theory*. 1991. Vol. 16 (2), P. 113–131. <https://doi.org/10.1007/BF02386300>
7. Bugarin M., Hazama Y. Preferences for social insurance: the role of job security and risk propensity. *Economics of Governance*. 2024. Vol. 25. P. 233–255. <https://doi.org/10.1007/s10101-024-00313-z>
8. Fetscher V. Explaining support for redistribution: social insurance systems and fairness. *Political Science Research and Methods*. 2023. Vol. 11(3). P. 588–604. <https://doi.org/10.1017/psrm.2022.48>
9. De Becker E. How Do People Make a Living in 2035? The Impact of Income on Social Security. European Institute of Social Security. 2024. URL: <https://ssrn.com/abstract=4837582>
10. Casla K., Sandner M. Solidarity as Foundation for Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Law Review*. 2024. Vol. 24 (2). <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngae011>
11. Clasen J. Social Insurance and the Contributory Principle: A Paradox in Contemporary British Social Policy. *Social Policy & Administration*. 2002. Vol. 35 (6). P. 641–657. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00258>
12. Sowiński T. Contribution in Social Insurance. *Financial Law Review*. 2023. Vol. 32 (4). P. 77–92. <https://doi.org/10.4467/22996834FLR.23.020.19176>
13. Richter W.F. Social Security and Taxation of Labour Subject to Subsidiarity and Freedom of Movement. *IZA Institute of Labor Economics*. 2002. 490 p. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.314202>
14. Razavi S. Making the Right to Social Security a Reality for All Workers. *The Indian Journal of Labour Economics*. 2022. Vol. 65. P. 269–294. <https://doi.org/10.1007/s41027-022-00378-6>
15. Moskalenko O., Novikov D. The Principle of Solidarity In the Sense of Exercising the Right to Social Dialogue In the Conditions of Globalization. *Krakovskie Studia Małopolskie*. 2020. Vol. 2 (26), P. 31–44. <https://doi.org/10.15804/ksm20200202>
16. Коваль О.П., Власенко Р.В. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу. *Український соціум*. 2023. № 3 (86). С. 126–136. <https://doi.org/10.15407/socium2023.03.126>
17. Власенко Р.В., Яценко Л.Д. Соціальні ризики: чинники формування та наслідки. *Стратегічна панорама*. 2023. № 1. С. 37–46. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.04>
18. Лібанова Е., Романюк С. Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 53 (3). С. 33–53. <https://doi.org/10.15407/dse2023.03.033>
19. Черенько Л. Націленість соціальних програм на вразливі групи населення: сталі тенденції та повоєнні перспективи. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 51 (1). С. 73–95. <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.073>
20. Новіков В. Соціальний захист: термінологічне визначення, основи та засоби. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 57 (3). С. 79–100. <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.079>
21. Lopushniak H., Verkhovod I., Lipskyi R., Gorokhovska O., Kliuienko E. La política social en la organización: problemas y tendencias. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*. 2024. Vol. 14 (1), P. 314–327. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909412>
22. Lopushniak H., Verkhovod I., Oleksenko R., Vonberg T. Evaluación de la reforma del sistema de protección social en el contexto de la consecución de los Objetivos de Desarrollo Sostenible. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*. 2023. Vol. 14 (1), P. 26–42. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8319394>
23. Hobbes T. *Leviathan*. Renaissance Editions, 1651. URL: <http://scholarsbank.uoregon.edu/server/api/core/bitstreams/0c80ce66-b6f1-4f61-bf56-551d3bfc3a05/content>
24. Van der Aa M.J., Klosse S., Paulus A.T.G., Evers S.M.A.A., Maarse J.A.M. Solidarity in Insuring Financial Risks of Illness: A Comparison of the Impact of Dutch Policy Reforms in Health Insurance and Disability Insurance since the 1980s. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2019. Vol. 21 (2), P. 199–215. <https://doi.org/10.1080/13876988.2017.1415561>

25. Fultz E., Kulke U. Social protection as a key component of the new social contract: a leading role for trade unions. *International Journal of Labour Research*. 2023. Vol. 12 (1-2). URL: <https://www.ilo.org/publications/social-protection-key-component-new-social-contract-leading-role-trade>

Надійшла 18.11.2024

Прорецензована 02.12.2024

Доопрацьована 12.12.2024

Підписана до друку 30.12.2024

References

1. Dickinson, F.G. (1960). The Social Security Principle. *The Journal of Insurance*, 27 (4), 1-13. <https://doi.org/10.2307/250288>
2. Sen, P. (2023). Social security reform and welfare in a two sector model. *The Japanese Economic Review*, 74, 233-249. <https://doi.org/10.1007/s42973-021-00105-8>
3. Tamai, T. (2023). Social security, economic growth, and social welfare in an overlapping generation model with idiosyncratic TFP shock and heterogeneous workers. *Journal of Population Economics*, 36, 1829-1862. <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00934-w>
4. Khan, U., Stinchcombe, M.B. (2023). Intergenerational equity and sustainability: a large population approach. *Social Choice and Welfare*. <https://doi.org/10.1007/s00355-023-01450-w>
5. Cottle Hunt, E., Caliendo, F.N. (2023). Social security and risk sharing: the role of economic mobility across generations. *International Tax and Public Finance*, 30, 1374-1407. <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09761-x>
6. Atkinson, A.B. (1991). Social Insurance: The Fifteenth Annual Lecture of the Geneva Association. *The Geneva Papers on Risk and Insurance Theory*, 16 (2), 113-131. <https://doi.org/10.1007/BF02386300>
7. Bugarin, M., Hazama, Y. (2024). Preferences for social insurance: the role of job security and risk propensity. *Economics of Governance*, 25, 233-255. <https://doi.org/10.1007/s10101-024-00313-z>
8. Fetscher, V. (2023). Explaining support for redistribution: social insurance systems and fairness. *Political Science Research and Methods*, 11 (3), 588-604. <https://doi.org/10.1017/psrm.2022.48>
9. De Becker, E. (2024). How Do People Make a Living in 2035? The Impact of Income on Social Security. *European Institute of Social Security*. URL: <https://ssrn.com/abstract=4837582>
10. Casla, K., Sandner, M. (2024). Solidarity as Foundation for Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Law Review*, 24 (2). <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngae011>
11. Clasen, J. (2002). Social Insurance and the Contributory Principle: A Paradox in Contemporary British Social Policy. *Social Policy & Administration*, 35 (6), 641-657. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00258>
12. Sowiński, T. (2023). Contribution in Social Insurance. *Financial Law Review*, 32 (4), 77-92. <https://doi.org/10.4467/22996834FLR.23.020.19176>
13. Richter, W.F. (2002). Social Security and Taxation of Labour Subject to Subsidiarity and Freedom of Movement. *IZA Institute of Labor Economics*, 490. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.314202>
14. Razavi, S. (2022). Making the Right to Social Security a Reality for All Workers. *The Indian Journal of Labour Economics*, 65, 269-294. <https://doi.org/10.1007/s41027-022-00378-6>
15. Moskalenko, O., Novikov, D. (2020). The Principle of Solidarity In the Sense of Exercising the Right to Social Dialogue In the Conditions of Globalization. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 2 (26), 31-44. <https://doi.org/10.15804/ksm20200202>
16. Koval, O.P., Vlasenko, R.V. (2023). A new social policy as a way to restore human capital. *Ukr. socium – Ukrainian Society*, 3 (86), 126-136. <https://doi.org/10.15407/socium2023.03.126> [in Ukrainian]
17. Vlasenko, R., Yatsenko, L. (2023). Social Risks: Factors and Consequences. *Strategic Panorama*, 1, 37-46. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.04> [in Ukrainian]

18. Libanova, E, Romaniuk, S. (2023). Conceptualization of Governance in Social Relations. *Demography and Social Economy*, 3 (53), 33-53. <https://doi.org/10.15407/dse2023.03.033> [in Ukrainian]
19. Cherenko, L. (2023). Targeting of Social Programs at Vulnerable Groups: Sustainable Trends and Post-War Prospects. *Demography and Social Economy*, 1 (51), 73-95. <https://doi.org/10.15407/dse2023.01.073> [in Ukrainian]
20. Novikov, V. (2024). Social Protection: Terminological Definition, Fundamentals and Management Tools. *Demography and Social Economy*, 3 (57), 79-100. <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.079> [in Ukrainian]
21. Lopushniak, H., Verkhovod, I., Lipskyi, R., Gorokhovska, O., Kliuienko, E. (2024). *La política social en la organización: problemas y tendencias. Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*, 14 (1), 314-327. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909412>
22. Lopushniak, H., Verkhovod, I., Oleksenko, R., Vonberg, T. (2023). Evaluación de la reforma del sistema de protección social en el contexto de la consecución de los Objetivos de Desarrollo Sostenible. *Interacción Y Perspectiva Revista De Trabajo Social*, 14 (1), 26-42. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8319394>
23. Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. Renascence Editions. URL: <http://scholarsbank.uoregon.edu/server/api/core/bitstreams/0c80ce66-b6f1-4f61-bf56-551d3bfc3a05/content>
24. Van der Aa, M.J., Klosse, S., Paulus, A.T.G., Evers, S.M.A.A., Maarse, J.A.M. (2018). Solidarity in Insuring Financial Risks of Illness: A Comparison of the Impact of Dutch Policy Reforms in Health Insurance and Disability Insurance since the 1980s. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 21 (2), 199-215. <https://doi.org/10.1080/13876988.2017.1415561>
25. Fultz, E., Kulke, U. (2023). Social protection as a key component of the new social contract: a leading role for trade unions. *International Journal of Labour Research*, 12 (1-2). URL: <https://www.ilo.org/publications/social-protection-key-component-new-social-contract-leading-role-trade>

Received on November 18, 2024

Reviewed on December 02, 2024

Revised on December 12, 2024

Signed for printing on December 30, 2024